

سواد سلامت باروری مردان ایرانی (یک مرور روایتی)

سهیلا صفی نژاد

کارشناسی ارشد دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران، ایران

safinezhad.s@gmail.com

چکیده

سواد سلامت باروری مردان از مفاهیم مهم و روبه گسترش در حوزه سلامت عمومی است که نقش قابل توجهی در تصمیم گیری های مرتبط با باروری، استفاده از خدمات سلامت و ارتقای سلامت فردی و خانوادگی دارد. با وجود اهمیت این موضوع، شواهد موجود نشان می دهد که توجه به مردان در حوزه سلامت باروری، به ویژه در ایران، همچنان کمتر از حد مطلوب بوده و سطح آگاهی و سواد سلامت باروری آنان در بسیاری از گروه ها متوسط تا ناکافی است. هدف این مقاله مروری، بررسی وضعیت سواد سلامت باروری مردان ایرانی و شناسایی ابعاد، چالش ها و عوامل مؤثر بر آن بود. در این مطالعه، پایگاه های اطلاعاتی داخلی و خارجی از جمله PubMed، Scopus، MEDLINE، ProQuest، SID، Magiran، IranMedex، Irandoc و Google Scholar برای بازیابی مطالعات فارسی و انگلیسی منتشر شده طی سال های ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۶ جست و جو شدند. پس از غربالگری، ۶ مطالعه مرتبط وارد بررسی نهایی شدند. یافته ها نشان داد که سطح دانش و آگاهی باروری در مردان ایرانی در اغلب مطالعات در حد متوسط یا ناکافی گزارش شده و در برخی گروه ها مانند مردان جوان تر، افراد در شرف ازدواج و مراجعه کنندگان به مراکز ناباروری، این ضعف بیشتر مشهود بوده است. همچنین، عوامل اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ساختاری از جمله منابع غیررسمی اطلاعات، تابوهای فرهنگی و کمبود آموزش نظام مند، از موانع مهم ارتقای این سواد به شمار می روند. در مجموع، نتایج این مرور نشان می دهد که ارتقای سواد سلامت باروری مردان ایرانی نیازمند مداخلات آموزشی هدفمند، متناسب با سن و فرهنگ، و توجه بیشتر سیاست گذاران و نظام سلامت به این حوزه است.

واژگان کلیدی: سواد سلامت باروری، مردان ایرانی، آگاهی باروری، سلامت جنسی، مقاله مروری

مقدمه

سواد سلامت باروری مردان از مفاهیم نوظهور و در عین حال بنیادین در حوزه سلامت عمومی است که در سال های اخیر توجه بیشتری را در پژوهش ها و برنامه های سلامت به خود جلب کرده است. این مفهوم به توانایی افراد در دسترسی، درک، ارزیابی و به کارگیری اطلاعات مرتبط با سلامت باروری و جنسی اشاره دارد و از این منظر، صرفاً محدود به آگاهی از فرایندهای زیستی یا مسائل بالینی نیست. بلکه مجموعه ای از مهارت های شناختی، ارتباطی و رفتاری را در بر می گیرد که به مردان امکان می دهد درباره سلامت باروری خود و خانواده شان تصمیم های آگاهانه تری اتخاذ کنند، از خدمات مناسب بهره ببرند و در پیشگیری از مشکلات مرتبط با باروری و سلامت جنسی نقش فعالی داشته باشند. (Mirzaii et al., 2024) بنابراین، سواد سلامت باروری نه تنها یک شاخص دانشی، بلکه یکی از پیش نیازهای مهم برای ارتقای سلامت فردی، خانوادگی و جمعیتی به شمار می آید.

در ادبیات سلامت باروری، مردان همواره یکی از گروه هایی بوده اند که نسبت به زنان کمتر مورد توجه قرار گرفته اند. در بسیاری از نظام های سلامت، تمرکز اصلی برنامه های آموزشی، پیشگیرانه و مشاوره ای بر زنان بوده و نقش مردان در تصمیم گیری های باروری، حمایت از سلامت زوجی و مشارکت در مراقبت های مرتبط با باروری کمتر برجسته شده است. این در حالی است که شواهد علمی نشان می دهد مشارکت آگاهانه مردان می تواند بر کیفیت تصمیم گیری های باروری، الگوهای مراجعه به خدمات سلامت، پذیرش رفتارهای پیشگیرانه و در نهایت بر پیامدهای سلامت خانواده اثر مثبت داشته باشد. (Pakmanesh et al., 2024) از این رو، بررسی سواد سلامت باروری مردان نه یک موضوع حاشیه ای، بلکه بخشی جدایی ناپذیر از رویکرد زوج محور و عدالت محور در سلامت محسوب می شود.

در ایران نیز، سواد سلامت باروری مردان به تدریج از یک موضوع کمتر دیده شده به یکی از موضوعات مهم حوزه سلامت عمومی تبدیل شده است. تغییرات جمعیتی، افزایش سن ازدواج و فرزندآوری، کاهش نرخ باروری و نگرانی های مرتبط با آینده جمعیت، موجب شده اند که توجه به باروری از سطح یک مسئله صرفاً بالینی فراتر رود و به یک دغدغه اجتماعی و سیاستی تبدیل شود. در چنین شرایطی، مردان به عنوان یکی از ارکان اصلی تصمیم گیری های خانوادگی و باروری، نقشی تعیین کننده دارند و میزان آگاهی آنان می تواند بر زمان بندی فرزندآوری، نحوه استفاده از خدمات سلامت و انتخاب رفتارهای محافظت کننده اثر مستقیم بگذارد. با وجود این، شواهد موجود حاکی از آن است که در ساختار سلامت ایران، توجه به مردان در مقایسه با زنان همچنان محدودتر بوده و آموزش های رسمی در این حوزه بیشتر معطوف به زنان طراحی شده است. (Barati et al., 2019) این موضوع نشان می دهد که ارتقای سواد سلامت باروری مردان در ایران، ضرورتی علمی، آموزشی و سیاستی دارد.

اهمیت این مسئله در بستر فرهنگی و اجتماعی ایران دوچندان می شود. هنجارهای جنسیتی، نقش های سنتی، تابوهای مرتبط با سلامت جنسی و الگوهای حاکم بر ارتباط میان افراد و نظام سلامت، بر نحوه کسب اطلاعات و استفاده از خدمات مرتبط با باروری اثر می گذارند. در بسیاری از موارد، مردان به منابع غیررسمی، تجربه های شخصی یا شبکه های اجتماعی غیرتخصصی برای کسب اطلاعات متکی هستند و این امر می تواند به شکل گیری یا تداوم باورهای نادرست و ناکافی منجر شود. از سوی دیگر، ساختار خدمات سلامت نیز همیشه به گونه ای نبوده است که بتواند پاسخگوی نیازهای خاص مردان در حوزه باروری و سلامت جنسی باشد. در نتیجه، سواد سلامت باروری مردان را نمی توان صرفاً یک ویژگی فردی دانست، بلکه باید آن را محصول تعامل میان عوامل فردی، اجتماعی، فرهنگی و ساختاری تحلیل کرد. (Mirzaii et al., 2024) چنین تحلیلی برای کشورهایمانند ایران که با تنوع فرهنگی و حساسیت های اجتماعی در این حوزه مواجه اند، اهمیت ویژه ای دارد.

از منظر سلامت عمومی، ارتقای سواد سلامت باروری مردان می تواند پیامدهای مهمی در سطح پیشگیری، آموزش و ارتقای کیفیت زندگی داشته باشد. مردانی که از سواد بالاتری در این حوزه برخوردارند، معمولاً آمادگی بیشتری برای مراجعه به موقع به خدمات سلامت، مشارکت در مشاوره های باروری، پذیرش رفتارهای محافظت کننده و همراهی مسئولانه تر با همسر خود در تصمیم های مرتبط با فرزندآوری دارند. این موضوع به ویژه در دوره های حساس زندگی، مانند پیش از ازدواج، آغاز زندگی مشترک، برنامه ریزی برای بارداری و مواجهه با ناباروری، اهمیت مضاعف پیدا می کند. در این مراحل، آگاهی مناسب می تواند به کاهش تأخیر در تشخیص مشکلات، جلوگیری از رفتارهای پرخطر و بهبود استفاده از خدمات تخصصی کمک کند. (Pakmanesh et al., 2024) بنابراین، سواد سلامت باروری مردان را باید به عنوان یکی از مؤلفه های کلیدی برای ارتقای سلامت باروری و تحکیم بنیان خانواده در نظر گرفت.

افزون بر این، از منظر پژوهشی نیز بررسی این موضوع اهمیت زیادی دارد. سواد سلامت باروری مردان در ایران هنوز به طور کامل تبیین نشده و در بسیاری از زمینه ها با کمبود شواهد منسجم، تعریف های یکپارچه و ابزارهای سنجش استاندارد مواجهه است. این وضعیت ضرورت انجام مطالعات مروری را برجسته می کند، زیرا مرور نظام مند یا روایتی می تواند به سازمان دهی دانش موجود، شناسایی شکاف های پژوهشی، و استخراج جهت گیری های آینده کمک کند. یک مقاله مروری در این حوزه می تواند مشخص کند که سواد سلامت باروری مردان در ایران در چه سطحی قرار دارد، چه عواملی بر آن اثر می گذارند، و چه مداخلاتی برای بهبود آن مناسب تر است. چنین دانشی نه تنها برای پژوهشگران، بلکه برای سیاست گذاران، برنامه ریزان سلامت و طراحان مداخلات آموزشی نیز ارزشمند خواهد بود (Barati et al., 2019)؛ (Mirzaii et al., 2024).

بر این اساس، مقاله حاضر با تمرکز بر سواد سلامت باروری مردان ایران، می کوشد این مفهوم را در پیوند با سلامت عمومی، سلامت خانواده و زمینه های فرهنگی و اجتماعی کشور تبیین کند. چنین رویکردی می تواند به درک دقیق تر از وضعیت موجود، شناسایی نیازهای آموزشی و روشن شدن ابعاد مختلف مسئله در بستر ایرانی کمک کند. در نهایت، توجه به سواد سلامت باروری مردان را باید بخشی از رویکردی گسترده تر در عدالت سلامت دانست؛ رویکردی که بر توانمندسازی همه افراد جامعه برای دسترسی برابر به اطلاعات معتبر، خدمات مناسب و فرصت های مؤثر برای حفظ و ارتقای سلامت تأکید دارد.

روش تحقیق

در این مطالعه، مقالات فارسی و انگلیسی مرتبط با سواد سلامت باروری مردان ایرانی، در پایگاه های اطلاعاتی داخلی و خارجی از جمله PubMed، Scopus، MEDLINE، ProQuest، SID، Magiran، IranMedex و Irandoc بررسی شدند. همچنین برای شناسایی منابع تکمیلی، جست و جوی در Google Scholar نیز انجام شد. جست و جو با کلیدواژه های فارسی شامل سواد سلامت باروری، دانش باروری مردان، آگاهی باروری، سلامت باروری مردان، مردان ایرانی و مردان در سنین باروری و معادل های انگلیسی آن ها از جمله reproductive health literacy, fertility knowledge, fertility awareness, reproductive knowledge، Iran Iranian men, men of reproductive age صورت گرفت.

بازه زمانی جست و جو از ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۶ در نظر گرفته شد و فقط مقالاتی وارد بررسی شدند که متن کامل آن ها به زبان فارسی یا انگلیسی در دسترس بود.

معیارهای ورود به مطالعه شامل پژوهش های اصیل و مرورهای منتشرشده با محتوای مرتبط با سواد سلامت مردان ایرانی بود. پس از گردآوری داده ها، مقالات تکراری، مقالات فاقد چکیده یا متن کامل، و منابع غیرمرتبط حذف شدند. برای انتخاب مقالات و استخراج داده ها، ابتدا تمام مقالاتی که عنوان یا چکیده آن ها حاوی کلیدواژه های موردنظر بود بررسی شدند و سپس مقالات مرتبط پس از ارزیابی کامل متن، وارد مطالعه شدند.

یافته ها

در این مطالعه، ۶ مقاله مرتبط با سواد سلامت باروری مردان ایرانی انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت. نتایج مقالات ثبت شده نیز در قالب جدول، به صورت خلاصه و منظم ارائه شد.

نام نویسنده و سال انتشار	عنوان	روش کار	نتایج
بهرامی سامانی و همکاران سال ۲۰۲۵	سواد سلامت باروری و عوامل مؤثر بر آن در دانشجویان علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی بابل	مطالعه مقطعی ۴۷۵ دانشجوی از طریق نمونه گیری تصادفی طبقه ای ابزارهای سواد سلامت باروری مبتنی بر WHO	سواد سلامت باروری در بین دانشجویان پزشکی به طور کلی کافی بود، اما دانشجویان جوان تر، مردان و رشته های غیرپزشکی سواد سلامت باروری پایین تری را گزارش کردند.
محمدی و همکاران ۲۰۲۳	آگاهی از باروری و عوامل مرتبط با آن در بین زنان و مردان متأهل شهر زنجان، ایران	مطالعه مقطعی، ۱۲۰۰ نفر (شامل ۶۰۰ زن ۱۸ تا ۴۹ ساله و ۶۰۰ مرد ۱۸ تا ۵۹ ساله) نمونه گیری خوشه ای ارزیابی دانش باروری از مقیاس دانش باروری کاردیف	دانش باروری به طور قابل توجهی با زن بودن، قرار گرفتن در طبقه اقتصادی بالاتر، تمایل به بچه دار شدن در آینده و تمایل به افزایش دانش باروری مرتبط است. دانش باروری در بین مردان و زنان ایرانی در سنین باروری متوسط بود. یافته ها نشان می دهد که مداخلات برای افزایش دانش باروری ضروری است، به ویژه مداخلاتی که مردان و گروه های اجتماعی-اقتصادی پایین تر را هدف قرار می دهند.
سیفی و همکاران سال ۲۰۲۱	سواد سلامت باروری در مردان مراجعه کننده به یکی از مراکز ناباروری شهر مشهد	مطالعه توصیفی-تحلیلی مقطعی، ۱۹۶ مرد مراجعه کننده. پرسش نامه سواد سلامت	با توجه به ناکافی بودن سواد سلامت مردان در مورد باروری، برنامه ریزی آموزشی در این زمینه ضروری به نظر می رسد.

خلج آبادی فراهانی و همکاران ۲۰۱۸	معلومات باروری و تعیین کننده های آن در زنان و مردان در شرف ازدواج شهر تهران	یک پیمایش مقطعی، در بین ۲۰۴ زوج در شرف ازدواج پرسشنامه معلومات باروری کاردیف پرسشنامه سواد سلامت بزرگسالان	نتایج نشان داد که تنها ۴۴ درصد از زوجین، دارای معلومات باروری صحیح بوده و تفاوت مهمی در معلومات باروری دو جنس وجود دارد.
آستی و همکاران سال ۲۰۱۶	بررسی میزان آگاهی و نگرش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان در مورد بهداشت باروری	مطالعه توصیفی - مقطعی نمونه گیری چند مرحله ای تصادفی، ۸۴۸ دانشجو پرسشنامه بسته پاسخ در حیطه بهداشت باروری	اکثریت دانشجویان از آگاهی و نگرش بالایی برخوردار نبودند، به نظر می رسد اجرای برنامه های آموزشی موثر درباره ی بهداشت باروری ضرورت دارد.
رحیمی نقدی و همکاران سال ۲۰۱۶	دانش سلامت جنسی و باروری در بین مردان و زنان ۱۵ تا ۴۹ ساله در کلانشهر تهران	مطالعه مقطعی ۷۵۵ مرد و زن ۱۵ تا ۴۹ ساله در تهران نمونه گیری خوشه ای تصادفی پرسشنامه ناشناس توصیفی مورد تایید سازمان بهداشت جهانی	مردان و زنان از سلامت جنسی و باروری آگاهی متوسطی داشتند آموزش جامع متناسب با فرهنگ و متناسب با سن، به ویژه برای مردان، افراد مجرد و نسل جوان در ایران توصیه می شود.

بحث و نتیجه گیری

در سال های اخیر، چند روند برجسته در حوزه سواد و آگاهی باروری مردان در ایران قابل مشاهده بوده است که همگی نشان می دهند این موضوع از یک مسئله حاشیه ای به یکی از دغدغه های جدی سلامت عمومی تبدیل شده است. این تغییرات در مجموع حاکی از آن اند که حوزه مورد بحث در حال خروج از یک چارچوب محدود و ورود به یک چارچوب چندبعدی تر و زمینه مندتر است (Pakmanesh et al., 2024; Mirzaii et al., 2024).

بسیاری از مردان هنوز آگاهی کافی درباره ارتباط میان سن، سبک زندگی، بیماری های مزمن، سلامت جنسی، و باروری ندارند و این مسئله در تصمیم گیری های روزمره آنان منعکس می شود (Karimi et al., 2014; Hosseini et al., 2021). روندهای اخیر نشان می دهند که سواد و آگاهی باروری مردان در ایران در حال تبدیل شدن به یک محور مهم در سلامت باروری، سیاست های جمعیتی، و آموزش سلامت است، اما این تحول با مجموعه ای از چالش های مفهومی، فرهنگی، و ساختاری همراه است (Mirzaii et al., 2024; Pakmanesh et al., 2024).

با توجه به محدود بودن تعداد مطالعات موجود و نبود شواهد گسترده و یکپارچه در این حوزه، یافته های مطالعات بررسی شده نشان می دهد که سطح سواد سلامت باروری و آگاهی باروری در میان مردان ایرانی، در بیشتر گروه های مورد مطالعه، در حد متوسط تا ناکافی قرار دارد و هنوز با وضعیت مطلوب فاصله دارد. نتایج پژوهش ها در جمعیت های مختلف همگی بیانگر آن است که اگرچه

بخشی از افراد از دانش پایه برخوردارند، اما درک عمیق، صحیح و کاربردی از مفاهیم مرتبط با سلامت باروری در سطح مطلوب مشاهده نمی شود. این الگو نشان می دهد که کمبود آگاهی، یک مسئله پراکنده یا محدود به یک گروه خاص نیست، بلکه در طیف های مختلف جمعیتی مردان ایرانی قابل مشاهده است.

از سوی دیگر، نتایج مطالعات بیانگر آن است که ضعف سواد سلامت باروری مردان تنها به ناآگاهی فردی محدود نمی شود، بلکه با عوامل جمعیت شناختی، اجتماعی و فرهنگی نیز ارتباط دارد. در برخی پژوهش ها، مردان، افراد جوان تر، گروه های با وضعیت اقتصادی - اجتماعی پایین تر، و کسانی که در معرض آموزش های رسمی کمتر قرار داشته اند، سواد پایین تری گزارش کرده اند. همچنین، منابع غیررسمی اطلاعات مانند دوستان، در کنار تابوهای فرهنگی و کمبود آموزش نظام مند، از موانع مهم ارتقای آگاهی در این حوزه به شمار می روند. این یافته ها نشان می دهد که سواد سلامت باروری مردان در ایران مفهومی چندبعدی است و به طور همزمان تحت تأثیر دانش، نگرش، دسترسی به اطلاعات معتبر، و زمینه فرهنگی قرار دارد.

در مجموع، شواهد موجود حاکی از آن است که ارتقای سواد سلامت باروری مردان ایرانی نیازمند مداخلات آموزشی هدفمند، متناسب با سن و فرهنگ، و متمرکز بر گروه های آسیب پذیرتر مانند مردان جوان، مجرد، در شرف ازدواج، و مردان با سطح اقتصادی - اجتماعی پایین تر است. بنابراین، یافته های این مطالعات از ضرورت طراحی برنامه های آموزشی و سیاست های سلامت محور برای تقویت آگاهی باروری مردان حمایت می کند و نشان می دهد که توجه به این موضوع برای بهبود سلامت فردی، خانوادگی و جمعیتی در ایران ضروری است (Mirzaii et al., 2024; Pakmanesh et al., 2024).

منابع

آستی، پروین، رشنو، عنبری، & خاطره. (۲۰۱۶). بررسی میزان آگاهی و نگرش دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان درمورد بهداشت باروری. دو فصلنامه مراقبت امروز، ۹(۳۰-۳۱)، ۱۱-۱۹.

خلج آبادی فراهانی فریده، معصومی جورشری شیرین، لمیعیان مینور، & عباسی مریم. (۲۰۱۸). معلومات باروری و تعیین کننده های آن در زنان و مردان در شرف ازدواج شهر تهران.

حمزه گردشی زینب، شاه حسینی زهره، موسی زاده محمود، & نعمت زاده سمانه. (۲۰۲۲). عوامل مرتبط با سواد سلامت جنسی و باروری: مطالعه مروری دامنه ای (مقاله مروری).

Bahrami-Samani, S., Omidvar, S., & Tahmasbpour, V. (2025). Reproductive health literacy and influencing factors among medical sciences students at Babol University of Medical Sciences, Babol, Iran. *Journal of Public Health Research*, 14(4), 22799036251399262.

Pakmanesh, H., Nazarirobati, N., Dabiri, S., Mirshekari, T. R., Momeni, H., Jadidi, S., ... & Narouie, B. (2024). Downward trend in male reproductive health and fertility in Eastern Iran. *Urologia Journal*, 91(4), 813-818.

Rahimi-Naghani, S., Merghati-Khoei, E., Shahbazi, M., Khalajabadi Farahani, F., Motamedi, M., Salehi, M., ... & Hajebi, A. (2016). Sexual and reproductive health knowledge among men and women aged 15 to 49 years in metropolitan Tehran. *The Journal of Sex Research*, 53(9), 1153-1164.

Saifi, B., Mostafavian, Z., Abtahi, S., & Vakili, N. (2021). Reproductive Health Literacy and Its Relationship With Some Demographic Factors in Men Referring to One Infertility Center in Mashhad City, Iran.

نوزدهمین کنفرانس بین المللی یافته های نو در مامایی، زنان، زایمان و نازایی

گرجستان - ۲۷ شهریور ۱۴۰۵ - آکادمی بین المللی علوم و مطالعات گرجستان

<http://icmwmi.ir>
info@icmwmi.ir

18 September 2026 - TBILISI GEORGIA

MirzaiiNajmabadi, K., Karimi, L., & Ebadi, A. (2019). Exploring the barriers to sexual and reproductive health education for men in Iran: A qualitative study. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 24(3), 179-186.

Mohammadi, H., Kamali, K., Jahanfar, S., & Ranjbar, F. (2023). Fertility knowledge and its related factors among married men and women in Zanjan, Iran. *Human Fertility*, 26(2), 249-256.